

Περιεχόμενα

Προλογικό σημείωμα	15
<i>Σουζάνα Παντελιάδου</i>	
Πρόλογος	19

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Νευρογενετικές και περιβαλλοντικές επιδράσεις στη νοητική αναπηρία [21]

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Ψυχοπαθολογία στη νοητική αναπηρία [27]

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Τύποι προκλητικών συμπεριφορών σε άτομα με νοητική αναπηρία: Θεωρητικές προσεγγίσεις και εμπειρικά δεδομένα [33]

Στερεοτυπική συμπεριφορά	38
Αυτοτραυματική συμπεριφορά	40
Επιθετική συμπεριφορά	41
Παράγοντες πρόκλησης των προκλητικών συμπεριφορών	43

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Οι αντιδράσεις των εκπαιδευτικών ως απάντηση στις προκλητικές συμπεριφορές απόμων με νοητική αναπηρία [51]

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

Η διεπιστημονικότητα και η διαπροσωπική θεωρία στη συμπεριληπτική εκπαίδευση [67]

Παράγοντες διαμόρφωσης διαπροσωπικού στυλ.....	79
Ανατροφοδότηση και εκπαίδευση.....	79
Συναισθήματα	81
Χαρακτηριστικά εκπαιδευτικών	83
Χαρακτηριστικά μαθητών.....	89
Χαρακτηριστικά δομής	91
Επιδράσεις του διαπροσωπικού στυλ των εκπαιδευτικών στους μαθητές	93
Η περίπτωση της συμπεριληπτικής εκπαίδευσης.....	96

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

Προτάσεις για τη διαχείριση προκλητικών συμπεριφορών [101]

Επικοινωνιακές στρατηγικές εκπαιδευτών	110
Επιλεκτική αγνόηση συμπεριφορών.....	110
Αλλαγή κατεύθυνσης της προσοχής του ατόμου με ουδέτερο τρόπο ή παραγωγή αναπάντεχης συμπεριφοράς από μέρους του προσωπικού	111
Παροχή επιλογών για το ποια δραστηριότητα ή ποιες δραστηριότητες μπορεί να εφαρμόσει και πότε, πού και πώς	111
Μείωση προσδοκιών	111
Υποχώρηση και εκ νέου προσπάθεια ή αλλαγή του μέλους του προσωπικού που διατυπώνει το αίτημα	111
Σιγανή ομιλία, διατήρηση ουδέτερης στάσης και διαχείριση αρνητικών συναισθημάτων προσωπικού.....	112
Προσδιορισμός σημαδιών της αυξανόμενης δυσφορίας του παιδιού.....	112
Αποφυγή αντιπαράθεσης και αγώνων ισχύος	112
Παρακινήσεις	112
Διαμόρφωση	112
Αλυσιδωτή διαδικασία	113
Άλλες συμπεριφορικές παρεμβάσεις	113
Εκπαίδευση διάκρισης	113
Αμοιβαία αναστολή.....	113
Τεχνικές κόστους αντίδρασης.....	113
Ρουτίνες υποστηριζόμενης συμπεριφοράς	114
Θετικός προγραμματισμός.....	114
Μεταγνώστικές στρατηγικές.....	114

Παραδείγματα εφαρμογής τεχνικών διαχείρισης	
των προκλητικών συμπεριφορών	115
Α. Τεχνική «Σταμάτα-Σκέψου-Χαλάρωσε».....	115
Β. Τεχνική θετικής ενίσχυσης Α-Β-ΒC-ΒCΔ-ΒCΔ'.....	118
Γ. Τεχνική διαλογισμού και αυτοελέγχου (Soles of the Feet).....	121
Λειτουργική ανάλυση συμπεριφοράς Π-Σ-Ε (Προηγθέντα	
συμβάντα της συμπεριφοράς – Συμπεριφορά/Στόχος –	
Επακόλουθα συμβάντα) για την ανάπτυξη παρεμβάσεων.....	123
Μελέτη περίπτωσης	123
Συμπεράσματα από την ανάλυση Π-Σ-Ε	124
Πρόγραμμα διαχείρισης	124
Αλλαγή των προβλημάτων συμπεριφοράς	
μέσω της αντικατάστασής τους με λειτουργικά	
ισοδύναμες επικοινωνιακές αντιδράσεις	127
 Αντί επιλόγου	 131
 Βιβλιογραφία	 135
 Παράρτημα.....	 169

Πρόλογος

Η σημαντική ανάπτυξη και εξέλιξη στον χώρο της γενετικής συνεπάγεται πιθανές αναθεωρήσεις των πληροφοριών και των απόψεων που έχουμε για τις γενετικές και νευροαναπτυξιακές διαταραχές. Τα τελευταία χρόνια έχουν δημοσιευτεί πολλά νέα κείμενα που επιχειρούν να αναδείξουν την ολοένα επεκτεινόμενη γνώση της γενετικής και της συμπεριφορικής νευροεπιστήμης. Επιπλέον, η έρευνα διευρύνθηκε και ωρίμασε η κατανόηση της θεωρητικής βάσης της γνωστικής λειτουργίας και της δυναμικής αλληλεπίδρασης της φύσης και της ανατροφής (Goldstein & Reynolds, 2011).

Παράλληλα, έχει διατυπωθεί διεθνώς ένα ευρύ φάσμα προσεγγίσεων εφαρμοσμένης παρέμβασης στον χώρο της εκπαίδευσης των ατόμων με νοητική αναπηρία. Είναι εμφανές όμως ότι απαιτείται περαιτέρω έρευνα για τον συσχετισμό των γονοτυπικών και των φαινοτυπικών χαρακτηριστικών και για την αναλυτικότερη περιγραφή των παραλλαγών των κλινικών μορφών τους (Alevriadou & Giaouri, 2013· Alevriadou & Massi, 2013).

Μετά την έκδοση των πρώτων μας βιβλίων για τα γενετικά σύνδρομα που σχετίζονται με τη νοητική αναπηρία (καθυστέρηση) (Αλευριάδου & Γκιαούρη, 2009, 2011), το βιβλίο αυτό αποτελεί μια συνέχιση της ανασκόπησης ερευνητικών δεδομένων πάνω στη νοητική αναπηρία και έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τον χώρο της ειδικής εκπαίδευσης. Η παρούσα ανασκόπηση στοχεύει να καλύψει ένα ευρύ φάσμα θεμάτων και να φέρει στο προσκήνιο τους ιδιαίτερους γνωστικούς, νευροψυχολογικούς και κοινωνικο-συναισθηματικούς παράγοντες, δίνοντας κυρίως έμφαση στα προβλεπόμενα πρότυπα προσαρμοστικής συμπεριφοράς (π.χ. δεξιότητες επικοινωνίας, αυτοεξυπηρέτησης, κοινωνικοποίησης κ.ά.) που συναντάμε στην περιοχή αυτών των διαταραχών.

Επικρατεί επίσης η άποψη ότι τα άτομα με νοητική αναπηρία εμφανίζουν ψυχοπαθολογίες (π.χ. προβλήματα συμπεριφοράς, συ-

ναισθηματικές δυσκολίες και ψυχικές διαταραχές) συχνότερα 3 έως 4 φορές απ' ό,τι οι πληθυσμιακές ομάδες χωρίς νοητική αναπηρία. Ειδικότερα, ένα ποσοστό που κυμαίνεται μεταξύ 5% και 20% των ατόμων με νοητική αναπηρία, κυρίως στην εφηβεία, παρουσιάζει προβλήματα συμπεριφοράς και/ή προκλητικές συμπεριφορές (π.χ. επιθετικότητα, αυτοτραυματισμούς, στερεοτυπίες) (Harris, 2006· Matson et al., 2000). Επιπρόσθετα, ο τύπος της ψυχοπαθολογίας επηρεάζεται από τις ατομικές διαφορές και μπορεί να διαφέρει ανάλογα με το φύλο, το ιδιαίτερο ταμπεραμέντο, τον βαθμό αλλά και τις μορφές νοητικής αναπηρίας (Αλευριάδου & Γκιαούρη, 2011). Συμπληρωματικά, οι αντιλήψεις, οι πεποιθήσεις, το διαπροσωπικό στυλ, οι αντιδράσεις και τα ατομικά χαρακτηριστικά του προσωπικού των δομών εκπαίδευσης πιθανώς έχουν σημαντική επίδραση στην υποστήριξη και στην εκπαίδευση των ατόμων με νοητική αναπηρία, αλλά και στην ανάπτυξη, την καταστολή ή τη διατήρηση των προκλητικών συμπεριφορών τους.

Οι πληροφορίες που προκύπτουν είναι ιδιαίτερα χρήσιμες για τους γονείς των παιδιών, τους εκπαιδευτικούς και τους επαγγελματίες που ασχολούνται μαζί τους, προωθώντας έτσι πιο συγκεκριμένες και στοχευόμενες παρεμβάσεις υποστήριξης (Cassidy & Morris, 2002).

Το πρώτο κεφάλαιο του βιβλίου αποτελεί μια γενική εισαγωγή στις νευρογενετικές και στις περιβαλλοντικές επιδράσεις στη νοητική αναπηρία. Στη συνέχεια, στο δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάζονται έρευνες για την ψυχοπαθολογία στη νοητική αναπηρία. Το τρίτο κεφάλαιο αναφέρεται πιο συγκεκριμένα στους τύπους προκλητικών συμπεριφορών σε άτομα με νοητική αναπηρία, παρουσιάζοντας τις σύγχρονες θεωρητικές προσεγγίσεις και τα εμπειρικά δεδομένα. Στο τέταρτο κεφάλαιο παρατίθενται ερευνητικά δεδομένα για τις αντιδράσεις των εκπαιδευτικών ατόμων με νοητική αναπηρία που παρουσιάζουν προκλητικές συμπεριφορές. Στο πέμπτο κεφάλαιο δίνεται έμφαση στην εφαρμογή της διαπροσωπικής θεωρίας στη συμπεριληπτική εκπαίδευση. Τέλος, στο έκτο κεφάλαιο παρουσιάζονται οι προσεγγίσεις αποτελεσματικής διαχείρισης των προκλητικών συμπεριφορών. Δίνονται επίσης επιμέρους προτάσεις για τις κατάλληλες επικοινωνιακές στρατηγικές των εκπαιδευτικών στις δομές ειδικής εκπαίδευσης.